

ผลของการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการที่มีต่อทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัย The Effects of Process Art Activity Provision on Self-Directed Skills of Young Children

ศุภรัตน์ เลิศสุทธิไกรศรี* ปิยนันท์ หิรัณย์ขโธธร และ อรพรรณ บุตรกัตัญญ
Suparath Lertsutikaisri* Piyanan Hirunchalothorn and Oraphan Butkatunyoo

สาขาวิชาปฐมวัยศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Early Childhood Education, Faculty of Education, Kasetsart University
*Corresponding author, E-mail: Suparath.l@ku.th, โทร. 081-4485218
วันที่ส่งบทความ 17 พฤษภาคม 2564 วันที่แก้ไขครั้งสุดท้าย 19 กรกฎาคม 2564
วันที่ตอบรับบทความ 2 สิงหาคม 2564 วันที่เผยแพร่ออนไลน์ 1 มกราคม 2566

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการที่มีต่อทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัย กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ เด็กปฐมวัยอายุระหว่าง 4 - 5 ปี ที่ศึกษาอยู่ในระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนวัดโพสพผลเจริญ จังหวัดปทุมธานี จำนวนเด็กทั้งหมด 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย 1) แผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการเพื่อพัฒนาทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยจำนวน 24 แผน และ 2) แบบสังเกตพฤติกรรมทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการกำหนดเป้าหมาย ด้านการปฏิบัติตามเป้าหมาย ด้านการจัดการเวลา ด้านความมุ่งมั่นในการทำงาน และด้านการสะท้อนคิด ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า 1) เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการมีคะแนนเฉลี่ยของทักษะการชี้นำตนเองสูงขึ้นกว่าก่อนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการทั้งโดยรวมและรายด้าน โดยค่าเฉลี่ยก่อนการจัดกิจกรรมเท่ากับ 2.70 และค่าเฉลี่ยหลังการจัดกิจกรรมเท่ากับ 8.85 2) ด้านที่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมากที่สุดคือ ด้านการปฏิบัติตามเป้าหมาย และด้านความมุ่งมั่นในการทำงาน เป็นด้านที่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมน้อยที่สุด

คำสำคัญ: ทักษะการชี้นำตนเอง ศิลปะแบบเน้นกระบวนการ เด็กปฐมวัย

Abstract

The purpose of this study was to investigate the effects of process art activity provision on self-directed skills of you. The subjects used in this study were 20 young children between 4 to 5 years old who were studying in Kindergarten Level 2, Academic Year 2020 at Watposophonchareon school, Pathum Thani province. The instruments used in this study were 1) 24 plans for process art activities provision for the development of self-directed skills of young children and 2) self-directed skills observation forms of 5 aspects of early childhood. The five self-directed skills aspects were goal setting, implementation of goals, time management, work commitment and reflection. The data were analyzed with mean, standard deviation and content

analysis. The results of the study found that 1) young children who participated in process art activities had higher posttest scores of self-directed skills than the pretest scores both in overall aspects and each individual aspect. The pretest mean was 2.70, while the posttest mean was 8.85 and 2) the aspect that showed the most behavior change was goals implementation, while work commitment revealed the least behavioral change.

Keywords: *Self-Directed Skills, Process Art, Young Children*

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 เป็นช่วงเวลาในโลกมีความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปอย่างรวดเร็วของสังคม เศรษฐกิจ และการดำเนินชีวิตในโลกยุคดิจิทัล ซึ่งส่งผลต่อการจัดการศึกษาที่เปลี่ยนเป้าหมายจากการเน้นการให้ความรู้มาเป็นการพัฒนาทักษะหลัก หรือความสามารถของผู้เรียนสู่การสร้างสรรค์นวัตกรรม รวมทั้งการสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการเตรียมความพร้อมสู่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพในโลกอนาคตที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างรวดเร็ว และไม่สามารถคาดการณ์ได้โดยง่าย การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีเป้าหมายไปที่ผู้เรียน เกิดคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 โดยผู้เรียนจะต้องใช้ความรู้ในแต่ละสาระไปบูรณาการสังสมประสบการณ์กับทักษะทั้ง 3 ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 คือ ทักษะด้านการจัดการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี และทักษะชีวิตและอาชีพ

ปัจจุบัน ในประเทศไทยยังไม่ค่อยให้ความสำคัญกับทักษะการชี้นำตนเองในเด็กระดับปฐมวัยอันมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ที่ควรปลูกฝังให้เกิดเป็นลักษณะนิสัยที่ถาวร (กันตวีร์ ต้นติมาลา, 2560) ซึ่งทักษะที่สำคัญนี้มีบทบาทในการดำเนินชีวิตของเด็กปฐมวัยเป็นอย่างมาก เป็นทักษะที่สำคัญในการทำงานและดำรงชีวิตในโลกศตวรรษที่ 21 ที่เด็กปฐมวัยจำเป็นต้องมี ทักษะการชี้นำตนเองเป็นการพัฒนาตัวเด็กอย่างมีศักยภาพอย่างเต็มที่ และสามารถกลายเป็นผู้ใหญ่ที่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความสามารถและปรับตัวได้ตามการเปลี่ยนแปลงของโลก (Galinsky, 2010) ในการเตรียมเด็ก ๆ ให้พร้อมสำหรับชีวิตในโลกแห่งความเป็นจริงนั้น การให้โอกาสในการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการชี้นำตนเองจะสามารถสอนทักษะที่มีคุณค่าให้แก่เด็กได้ เด็กที่มีการชี้นำตนเองจะสามารถแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนได้ มีการคิดไตร่ตรองก่อนจะลงมือทำสิ่งต่าง ๆ ในการทำงานและทำให้บรรลุผลสำเร็จที่ดี สิ่งเหล่านี้เป็นทักษะชีวิตที่สำคัญที่ควรเตรียมเด็ก ๆ ให้พร้อมสำหรับการเรียนรู้ในห้องเรียนและการเรียนรู้นอกห้องเรียน (Rymanowicz, 2016) ในทักษะการชี้นำตนเองเป็นทักษะที่ช่วยให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็นตามธรรมชาติ และมีแรงจูงใจที่จะเข้าใจและเรียนรู้เกี่ยวกับโลกรอบตัวมากขึ้น เมื่อเด็กมีความสนใจและมีบทบาทในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านั้น เด็กจะเริ่มมีแนวโน้มที่จะสามารถชี้นำตนเองได้ รวมไปถึงการจดจำและการแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการทดลองทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เมื่อเด็กมีส่วนร่วมในการวางแผนและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ จะทำให้เด็กรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของความสำเร็จนั้น ๆ การสร้างทักษะการชี้นำตนเองในเด็กปฐมวัย จะสามารถช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจในตนเองของเด็กได้อีกด้วย (Battelle for kids, 2019) ซึ่งทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยเป็นทักษะที่จะส่งผลให้เด็กมีความสามารถในการวางแผน กำหนดเป้าหมาย และการตัดสินใจลงมือปฏิบัติตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้สำเร็จด้วยตนเองอย่างอิสระ รวมถึงการส่งเสริมความสามารถในการทำงานและการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เด็กจะมีระดับการควบคุมตนเองและรู้สึกรับผิดชอบความสามารถในการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง หากเด็กคนใดที่ขาดทักษะในการชี้นำตนเอง เด็กเหล่านั้นจะไม่รู้ว่าตนเองต้องการอะไร ทำอะไรด้วยตนเองไม่ได้ และจะต้องพึ่งพาผู้อื่นอยู่เสมอ ซึ่งเด็กปฐมวัยเป็นวัยที่อยู่ในช่วงอายุแรกเกิดถึง 6 ปี เป็นระยะที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ - จิตใจ สังคม และสติ

ปัญญา รวมถึงด้านบุคลิกภาพ เป็นวัยที่เรียกว่า ช่วงพลังแห่งการเจริญเติบโตของกล้ามเนื้อสำหรับชีวิต ดังนั้น เด็กปฐมวัย จึงเป็นช่วงวัยที่เหมาะสมที่สุดที่ควรส่งเสริมหรือปลูกฝังให้เด็กเป็นผู้ที่มีทักษะการชื่นชมตนเอง

นอกจากนี้ ผู้ศึกษาในฐานะครูประจำชั้นอนุบาล โรงเรียนวัดโพสพผลเจริญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาปทุมธานีเขต 2 ได้สังเกตพฤติกรรมเด็กขณะทำกิจกรรม พบว่า เด็กยังขาดทักษะการชื่นชมตนเอง เช่น เด็กไม่มีจุดมุ่งหมายในการเล่นหรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ เด็กมักจะเลียนแบบพฤติกรรมของเพื่อนในการเล่น หรือการทำงาน สิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้เด็กไม่มีความมั่นใจในตนเอง ไม่มีความกล้าแสดงออกในทุก ๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็น ความกล้าแสดงออกด้านการพูด การแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ความกล้าแสดงออกด้านการทำงานศิลปะ เด็กมักจะ ไม่กล้าที่จะแสดงออกทางจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ผ่านการสร้างสรรค์ผลงานต่าง ๆ เด็กส่วนใหญ่จะมี กรอบในการสร้างผลงาน เช่น การดูตัวอย่างผลงานจากครูผู้สอน หรือจากเพื่อน เด็กมักจะไม่ออกนอกกรอบในการ สร้างผลงานต่าง ๆ รวมถึงเด็กไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง เนื่องจากเด็กขาดความสามารถในการวางแผน และการตัดสินใจต่าง ๆ ด้วยตนเอง ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะการชื่นชมตนเองของเด็กปฐมวัยนั้น ถือว่าเป็นการส่งเสริมทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ให้แก่เด็กปฐมวัย

ในการจัดกิจกรรมให้เด็กปฐมวัยมีทักษะการชื่นชมตนเอง จึงควรเป็นกิจกรรมที่เน้นให้เด็กได้เล่น ได้ลงมือ ปฏิบัติจริง และได้รับประสบการณ์ตรง เป็นการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กได้คิด วางแผน กำหนดเป้าหมาย และสามารถปฏิบัติตามเป้าหมายได้สำเร็จด้วยตนเอง ซึ่งกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ เป็นกิจกรรมที่ เปิดโอกาสให้เด็กสร้างสรรค์ผลงานตามความคิด จินตนาการของตนเอง โดยปราศจากต้นแบบและผู้ชี้แนะ ซึ่ง เป็นการทำกิจกรรมศิลปะที่เน้นกระบวนการในการทำศิลปะมากกว่าผลงานศิลปะที่เด็กได้สร้างขึ้นมา การจัด กิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการมีความแตกต่างจากการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ทั่ว ๆ ไปในห้องเรียนที่ ครูหรือผู้จัดกิจกรรมได้ออกแบบการทำผลงานและวางรูปแบบของผลงานไว้เป็นตัวอย่างให้เด็กได้ปฏิบัติตาม จึง ทำให้ผลงานศิลปะของเด็กออกมามีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการนั้นเป็นการ จัดกิจกรรมในลักษณะปลายเปิด มีการเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกผ่านการทำงานศิลปะ โดยที่ผลงานศิลปะนั้น ขึ้นอยู่กับการค้นพบและความคิดสร้างสรรค์ของเด็กแต่ละคน (Educational Playcare, 2018) การจัดกิจกรรม ศิลปะแบบเน้นกระบวนการนั้นจะส่งเสริมให้เด็กได้ทดลองทำ สำรวจ และค้นพบ ในศิลปะแบบเน้นกระบวนการ นั้นเด็กสามารถมุ่งเน้นไปที่การตรวจสอบวัสดุ และการค้นพบกระบวนการ เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กสร้างบางสิ่ง บางอย่างตามความคิดของตนเอง ซึ่งสามารถสำรวจและจัดการกับวัสดุต่าง ๆ ได้อย่างปลอดภัย ศิลปะประเภท นี้ยังช่วยให้เด็กมีช่องทางในการแสดงความคิด และความรู้สึกลึกซึ้งของตนเองอีกด้วย (Curriculum Kids, 2016) การจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการนี้จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการของเด็กได้หลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ - จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา รวมถึงส่งเสริมให้เด็กมีความกล้าในการแสดงออกทางความคิด สร้างสรรค์ และจินตนาการผ่านผลงานศิลปะ ทำให้เด็กเกิดความมั่นใจในตนเอง เกิดความชื่นชมในผลงานของ ตนเองและผู้อื่น และยังส่งเสริมให้เด็กสามารถคิดแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ด้วยตนเอง ในการทำกิจกรรม ศิลปะแบบเน้นกระบวนการ เป็นช่วงเวลาที่ได้ตัดสินใจและลงมือกระทำ รวมถึงสามารถแก้ไขปัญหาอย่างมี จุดมุ่งหมายได้ด้วยตนเอง เด็กจะต้องเป็นผู้กำหนดในการเลือกทำกิจกรรม ตัดสินใจเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ในการ ทำกิจกรรม และลงมือสร้างสรรค์ผลงานอย่างเป็นธรรมชาติ ครูหรือผู้จัดกิจกรรมสามารถสนับสนุนเด็กในช่วงเวลานี้ได้ คือ การเตรียมวัสดุอุปกรณ์อย่างหลากหลายเพื่อรองรับต่อความต้องการของเด็กในการเลือกทำกิจกรรมได้อย่าง เหมาะสม รวมถึงการกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในการคิดนอกกรอบและสามารถนำไปสู่การค้นพบสิ่งใหม่ ๆ ได้ รวมถึงยังส่งเสริมให้เด็กมีการกล้าแสดงออกและมีส่วนช่วยในการกระตุ้นให้เด็ก ๆ เชื่อมต่อกับโลกรอบตัว เมื่อเด็ก มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ จะส่งผลให้เด็กมีโอกาสในการทำนาย วางแผน เปรียบ เทียบ และแก้ปัญหา เด็กจะรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของและภาคภูมิใจในผลงานสร้างสรรค์ของตนเอง (Katie, 2019)

ซึ่งกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการมีส่วนสำคัญที่จะส่งเสริมให้เด็กเกิดทักษะการชี้นำตนเองได้ สามารถกำหนดเป้าหมายและปฏิบัติตามเป้าหมายที่ตนเองวางไว้ได้อย่างอิสระและเหมาะสมตามวัย

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาผลของการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการที่สามารถพัฒนาทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยได้ ซึ่งผู้ศึกษาจึงได้ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัย โดยใช้กิจกรรมศิลปะตามแนวคิดของ Bongiorno (2014) ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้สำรวจ ค้นคว้า ทดลอง และลงมือปฏิบัติกับวัสดุต่าง ๆ ที่หลากหลายอย่างอิสระ ให้เด็กสามารถแสดงความรู้สึกผ่านการทำผลงานด้วยตนเอง ส่งเสริมให้เด็กได้วางแผนและรู้จักการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม ในการพัฒนาให้เด็กเกิดทักษะการชี้นำตนเองสามารถใช้กิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการในการพัฒนาทักษะการชี้นำตนเองได้ ดังนั้น ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นแนวทางให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้สนใจเกี่ยวกับเด็กปฐมวัย ได้นำผลการศึกษาค้นคว้าไปใช้ในการจัดการศึกษาที่เป็นทักษะที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ที่สมควรจะต้องพัฒนาเด็กให้พร้อมสำหรับการเจริญเติบโตในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการที่มีต่อทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัย

นิยามคำศัพท์เฉพาะ

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดนิยามศัพท์ ดังนี้

ทักษะการชี้นำตนเอง หมายถึง ความสามารถในการวางแผน การกำหนดเป้าหมาย และการตัดสินใจลงมือปฏิบัติตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้สำเร็จด้วยตนเองอย่างอิสระ โดยผู้ศึกษาแบ่งทักษะการชี้นำตนเองออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

- 1) การกำหนดเป้าหมาย หมายถึง ความสามารถในการรู้ตนเอง เข้าใจเป้าหมายของตนเองว่าต้องการทำอะไร และทำไปเพื่ออะไร
- 2) การปฏิบัติตามเป้าหมาย หมายถึง ความสามารถในการลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนที่ตนเองวางแผนไว้จนสำเร็จ
- 3) การจัดการเวลา หมายถึง ความสามารถในการบริหารเวลา สามารถปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จภายในเวลาที่กำหนด
- 4) ความมุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง ความตั้งใจและความพยายามในการปฏิบัติงานให้แล้วเสร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยไม่ละทิ้งกลางคัน เมื่อเจอปัญหา ก็ไม่ย่อท้อหรือยอมแพ้ต่ออุปสรรค
- 5) การสะท้อนคิด หมายถึง ความสามารถในการคิดไตร่ตรองอย่างเป็นระบบจากประสบการณ์ของตนเอง เป็นการแสดงถึงความรู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้นต่อเหตุการณ์ ทำให้คิดอย่างไร และรู้สึกอย่างไร

กิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ หมายถึง กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กสร้างสรรค์ผลงานตามความคิดจินตนาการของตนเอง โดยปราศจากต้นแบบและผู้ชี้แนะ ซึ่งเป็นการทำกิจกรรมศิลปะที่เน้นกระบวนการมากกว่าผลงาน โดยผู้ศึกษาแบ่งการจัดกิจกรรมเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

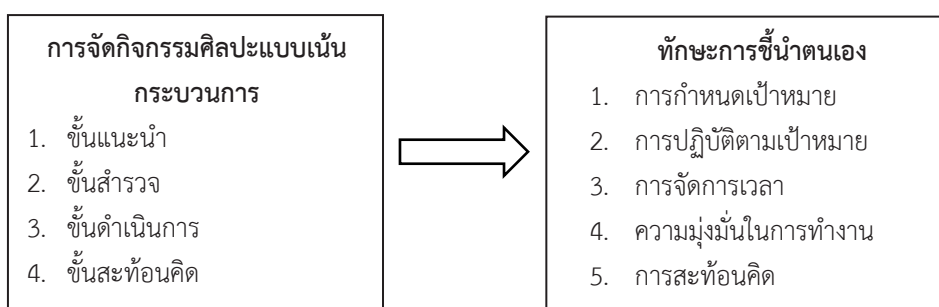
- 1) ขั้นแนะนำ : เป็นขั้นตอนที่ครูแนะนำวัสดุอุปกรณ์และอธิบายเกี่ยวกับคุณสมบัติหรือวิธีการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการทำงานศิลปะ รวมถึงการแนะนำกิจกรรมในการทำงานศิลปะให้เด็กเข้าใจ
- 2) ขั้นสำรวจ : เป็นขั้นตอนที่让孩子ได้สำรวจวัสดุอุปกรณ์และวิธีการต่าง ๆ อย่างอิสระ โดยมีครูเป็นผู้ดูแลอย่างใกล้ชิด

3) ขั้นตอนการ : เป็นขั้นตอนที่เด็กลงมือสร้างสรรค์ผลงานตามความคิดและจินตนาการของตนเองให้เสร็จภายในเวลาที่กำหนด

4) ขั้นสะท้อนคิด : เป็นขั้นตอนที่ให้ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานของเด็ก

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ผู้ศึกษาศึกษาแนวคิดในการพัฒนาทักษะการขึ้นนำตนเองของเด็กปฐมวัย ตลอดจนวิเคราะห์ลักษณะพฤติกรรมของทักษะการขึ้นนำตนเองตามแนวคิดของ Battelle for kids (2019) โดยในการพัฒนาทักษะการขึ้นนำตนเองของเด็กปฐมวัยนั้นสามารถทำได้โดยการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการตามแนวคิดของ Katie (2019) สามารถสรุปกรอบแนวคิดการศึกษาค้นคว้าอิสระ ดังนี้

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

วิธีดำเนินการศึกษา

ขอบเขตในการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงทดลอง (Experimental Research) มีขอบเขตการศึกษาทั้งหมด 3 ประเด็น ผู้ศึกษาสามารถแสดงได้ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นเด็กปฐมวัย ชาย – หญิง อายุระหว่าง 4 – 5 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนวัดโพสพผลเจริญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 จำนวนเด็กทั้งหมด 20 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัยต้องอาศัยความคุ้นเคย และความไว้วางใจจากเด็ก จึงสามารถทำให้เก็บข้อมูลจากเด็กได้อย่างมีคุณภาพ ผู้ศึกษาจึงเลือกทำการศึกษากับกลุ่มเด็กที่ผู้ศึกษาเป็นครูประจำชั้นและคุ้นเคยกับเด็กเป็นอย่างดี

2. ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ศึกษา

การศึกษาค้นคว้านี้ดำเนินการศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โดยใช้ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการรวมทั้ง 7 สัปดาห์ ดำเนินการในช่วงกิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นจำนวน 24 ครั้ง แบ่งเป็น 2 ช่วงเวลา

สัปดาห์ที่ 1 – 4 ทำการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการสัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 45 นาที ตั้งแต่เวลา 09.00 – 09.45 น.

สัปดาห์ที่ 5 – 7 ทำจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการสัปดาห์ละ 4 วัน วันละ 45 นาที ตั้งแต่เวลา 09.00 – 09.45 น.

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ การจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการหลากหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นการวาดภาพ การระบายสี การพิมพ์ภาพ การปะติด และการปั้น โดยการออกแบบการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการที่มีผลต่อทักษะการชี้นำตนเอง เน้นสาระที่ควรเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ใน การเรียนการสอนของภาคเรียนที่ 2 ประกอบด้วย เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก เรื่องราวเกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัว และเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัว

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

1. แผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการเพื่อพัฒนาทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัย จำนวน 24 แผน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ ขั้นที่ 1) ขั้นแนะนำ ขั้นที่ 2) ขั้นสำรวจ ขั้นที่ 3) ขั้นดำเนินการ และขั้นที่ 4) ขั้นสะท้อนคิด
2. แบบสังเกตพฤติกรรมทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัย 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการกำหนดเป้าหมาย 2) ด้านการปฏิบัติตามเป้าหมาย 3) ด้านการจัดการเวลา 4) ด้านความมุ่งมั่นในการทำงาน และ 5) ด้านการสะท้อนคิด โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ 1) 7 – 10 คะแนน หมายถึง ระดับดี 2) 4 – 6 คะแนน หมายถึง ระดับพอใช้ 3) 0 – 3 คะแนน หมายถึง ระดับปรับปรุง

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

แผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการเพื่อพัฒนาทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัย ผู้ศึกษาได้สร้างเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้าอิสระ ดังนี้

1. ศึกษาเนื้อหาเอกสารตำราที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการของ Bongiorno (2014) และขั้นตอนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการของ Katie (2019) เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและกำหนดรูปแบบ ขั้นตอนในการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ
2. ดำเนินการสร้างแผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการเพื่อพัฒนาทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยจำนวน 7 สัปดาห์ จำนวน 24 แผน ใช้เวลาในการจัดกิจกรรมประมาณแผนละ 45 นาที
3. นำแผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการเพื่อพัฒนาทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัย ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ โดยมีข้อเสนอแนะในเรื่องของการจัดกิจกรรมควรเน้นกระบวนการที่เด็กจะได้รับให้ชัดเจน ปรับกิจกรรมให้ครูจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้หลากหลาย เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสในการเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ด้วยตนเอง จัดกิจกรรมให้สนุกสนานมากขึ้นเพื่อดึงดูดความสนใจของเด็กปฐมวัย ในการทำกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น เมื่อปรับแก้แผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการเพื่อพัฒนาทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยเรียบร้อยแล้วตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระแล้ว จึงนำแผนเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญต่อไป
4. นำแผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการเพื่อพัฒนาทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบพิจารณาหาข้อขัดแย้งความสอดคล้อง (IOC) ของแผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการเพื่อพัฒนาทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยได้ค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 ถึง 1.00 เป็นระดับที่เหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้ โดยปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มีข้อเสนอแนะว่า ในแผนการจัดกิจกรรมควรปรับภาษาพูดให้เป็นภาษาที่เป็นทางการมากขึ้น และระบุสื่ออุปกรณ์ที่ใช้ให้ชัดเจน เพื่อให้ผู้อื่นสามารถนำแผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการไปใช้กับเด็ก ๆ ต่อไปได้อย่างเหมาะสม

แบบสังเกตพฤติกรรมทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัย ผู้ศึกษาได้สร้างเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้าอิสระ ดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎี เอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยทั้งในและต่างประเทศ ด้านการสังเกตพฤติกรรมและการบันทึกพฤติกรรม
2. สร้างแบบสังเกตพฤติกรรมทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยตามแนวคิดของ Battelle for kids (2019) ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการกำหนดเป้าหมาย 2) ด้านการปฏิบัติตามเป้าหมาย 3) ด้านการจัดการเวลา 4) ด้านความมุ่งมั่นในการทำงาน และ 5) ด้านการสะท้อนคิด โดยบันทึกคะแนนในรูปแบบของระดับคุณภาพของพฤติกรรม แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ 2, 1, และ 0 ตามเกณฑ์การให้คะแนนในแต่ละด้าน
3. นำแบบสังเกตพฤติกรรมทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ และทำการแก้ไขตามข้อเสนอแนะในเรื่องการระบุพฤติกรรมให้ชัดเจน
4. นำแบบสังเกตพฤติกรรมทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัย เสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบพิจารณาหาค่าความสอดคล้องของแบบสังเกตพฤติกรรมทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัย ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 ถึง 1.00 เป็นระดับที่เหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้ โดยทำการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญในการสร้างตาราง สังเกตพฤติกรรมก่อน - หลัง การจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการว่าควรใช้ระยะเวลาในการสังเกตวันละกี่คน คนละกี่นาทีให้ชัดเจน เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลหลักฐานของเด็กให้ครบถ้วน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้ ได้ดำเนินการในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โดยมีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1. ผู้ศึกษาทำการสังเกตพฤติกรรมทักษะการชี้นำตนเองของกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด 20 คน เป็นระยะเวลา 1 สัปดาห์ โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้น และบันทึกคะแนนไว้เป็นข้อมูลหลักฐาน
2. หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลหลักฐานของการสังเกตพฤติกรรมทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัย ก่อนทดลองใช้การจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ ผู้ศึกษาดำเนินการทดลองโดยใช้การจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการกับกลุ่มเป้าหมาย เป็นเวลา 7 สัปดาห์ รวมทั้งหมด 24 ครั้ง แบ่งเป็น 2 ช่วงเวลา
สัปดาห์ที่ 1 – 4 ทำการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการสัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 45 นาที ตั้งแต่เวลา 09.00 – 09.45 น.
สัปดาห์ที่ 5 – 7 ทำการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการสัปดาห์ละ 4 วัน วันละ 45 นาที ตั้งแต่เวลา 09.00 – 09.45 น.
3. เมื่อดำเนินการทดลองจัดประสบการณ์โดยใช้กิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการครบทั้ง 7 สัปดาห์แล้ว ผู้ศึกษาทำการสังเกตพฤติกรรมทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยฉบับเดียวกับที่ใช้สังเกตก่อนทดลองทำกิจกรรม เป็นระยะเวลา 1 สัปดาห์
4. จากนั้นนำคะแนนที่ได้จากการประเมินทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติ เพื่อสรุปผลการศึกษาต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษานำคะแนนที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการมาตรวจให้คะแนนและนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการศึกษา

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้นำคะแนนของแบบสังเกตทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยในแต่ละด้าน ทั้งก่อนและหลังการจัดกิจกรรมมาหาค่าเฉลี่ย โดยรวมและแยกเป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านการกำหนดเป้าหมาย ด้านการปฏิบัติตามเป้าหมาย ด้านการจัดการเวลา ด้านความมุ่งมั่นในการทำงาน และด้านการสะท้อนคิด ผู้ศึกษาจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และเสนอผลการศึกษา ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยภาพรวมก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ

(N=20)

ทักษะการชี้นำตนเอง	คะแนนเต็ม	μ	σ
ก่อนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ	10	2.70	1.72
หลังการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ	10	8.85	1.35

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษา พบว่า คะแนนเฉลี่ยทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยในภาพรวม (5 ด้าน ได้แก่ ด้านการกำหนดเป้าหมาย ด้านการปฏิบัติตามเป้าหมาย ด้านการจัดการเวลา ด้านความมุ่งมั่นในการทำงาน และด้านการสะท้อนคิด) ก่อนได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.70 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.72 และคะแนนหลังได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.85 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.35 เมื่อนำค่าคะแนนเฉลี่ยทักษะการชี้นำตนเองในภาพรวมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการมาเปรียบเทียบกันพบว่า ก่อนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการชี้นำตนเองแตกต่างกัน โดยเด็กปฐมวัยมีทักษะการชี้นำตนเองหลังการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยรายด้านก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ

(N = 20)

ทักษะการชี้นำตนเอง	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง		ผลต่างของคะแนน
	μ	σ	μ	σ	
1. การกำหนดเป้าหมาย	0.55	0.51	1.85	0.37	1.30
2. การปฏิบัติตามเป้าหมาย	0.45	0.51	1.85	0.37	1.40
3. การจัดการเวลา	0.45	0.51	1.60	0.50	1.15
4. ความมุ่งมั่นในการทำงาน	0.75	0.44	1.85	0.37	1.10
5. การสะท้อนคิด	0.50	0.51	1.70	0.47	1.20

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า คะแนนเฉลี่ยทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยแยกตามรายด้านทั้ง 5 ด้าน หลังการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการมีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นกว่าก่อนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ

- 1) ด้านการกำหนดเป้าหมาย ค่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการจัดกิจกรรมเท่ากับ 0.55 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 ค่าคะแนนเฉลี่ยหลังการจัดกิจกรรมเท่ากับ 1.85 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.37 ซึ่งมีผลต่างของคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.30
- 2) ด้านการปฏิบัติตามเป้าหมาย ค่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการจัดกิจกรรมเท่ากับ 0.45 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 ค่าคะแนนเฉลี่ยหลังการจัดกิจกรรมเท่ากับ 1.85 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.37 ซึ่งมีผลต่างของคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.40
- 3) ด้านการจัดการเวลา ค่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการจัดกิจกรรมเท่ากับ 0.45 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 ค่าคะแนนเฉลี่ยหลังการจัดกิจกรรมเท่ากับ 1.60 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.50 ซึ่งมีผลต่างของคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.15
- 4) ด้านความมุ่งมั่นในการทำงาน ค่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการจัดกิจกรรมเท่ากับ 0.75 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.44 ค่าคะแนนเฉลี่ยหลังการจัดกิจกรรมเท่ากับ 1.85 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.37 ซึ่งมีผลต่างของคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.10
- 5) ด้านการสะท้อนคิด ค่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการจัดกิจกรรมเท่ากับ 0.50 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 ค่าคะแนนเฉลี่ยหลังการจัดกิจกรรมเท่ากับ 1.70 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.47 ซึ่งมีผลต่างของคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.20

ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนมากที่สุดคือ ด้านการกำหนดเป้าหมาย ด้านการปฏิบัติตามเป้าหมาย และด้านความมุ่งมั่นในการทำงาน ที่มีค่าเฉลี่ยหลังการจัดกิจกรรมอยู่ที่ 1.85 แต่เมื่อพิจารณาผลต่างของคะแนนพบว่า ด้านที่มีความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมากที่สุด คือ ด้านการปฏิบัติตามเป้าหมาย ด้านการกำหนดเป้าหมาย ด้านการสะท้อนคิด ด้านการจัดการเวลา ตามลำดับ และด้านความมุ่งมั่นในการทำงาน เป็นด้านที่มีความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมน้อยที่สุด แต่พฤติกรรมมีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น

อภิปรายผล

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการที่มีต่อทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัย ผู้ศึกษาสามารถแสดงการอภิปรายผลในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้การจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการในการพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นการจัดกิจกรรมศิลปะที่เปิดโอกาสให้เด็กสร้างสรรค์ผลงานตามความคิด จินตนาการของตนเอง โดยปราศจากต้นแบบและผู้ชี้แนะ ซึ่งเป็นการทำกิจกรรมศิลปะที่เน้นกระบวนการมากกว่าผลงาน ผลการศึกษาพบว่า เด็กที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการมีความสามารถในการสำรวจ การวางแผน การออกแบบ การทดลองทำ การค้นพบ รวมถึงมีความสามารถในการแก้ปัญหาที่ดีขึ้น และการเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกใช้วัสดุ และการสร้างสรรค์ผลงานอย่างอิสระด้วยตนเอง นับเป็นการส่งเสริมความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง อีกทั้งยังส่งเสริมความกล้าแสดงออกทางความคิดและจินตนาการที่เหมาะสมกับวัยอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ Fortman (2016) ที่กล่าวถึงการสร้างศิลปะแบบเน้นกระบวนการจะช่วยให้เด็กได้สำรวจและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของงานศิลปะมากขึ้น เพราะเป็นผลงานของเด็กเองทั้งหมด ศิลปะแบบเน้นกระบวนการเป็นสิ่งที่เหมาะสมสำหรับการสนับสนุนการพัฒนา การควบคุมตนเอง เมื่อเด็กจดจ่อตัดสินใจเลือก และรู้สึกประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ครูหรือผู้จัดกิจกรรมไม่ควรคาดหวังผลงานที่สวยงาม เนื่องจากผลงานจากการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการนั้นไม่จำเป็นต้องมีลักษณะที่เหมือนกัน หรือมีความสวยงามตามแบบผู้อื่น เพราะรูปแบบการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการไม่ได้มุ่งประเมินที่ผลงานทางศิลปะ แต่กิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ เป็นการมุ่งเน้น

ไปที่กระบวนการที่ทำให้ได้มาซึ่งผลงานของตนเอง ทั้งนี้ผลงานของเด็กจะขึ้นอยู่กับความสามารถ ศักยภาพ และความสนใจของเด็กแต่ละคน ดังนั้นการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการจะแตกต่างจากศิลปะสร้างสรรค์ทั่ว ๆ ไปในห้องเรียนที่ครูหรือผู้จัดกิจกรรมได้ออกแบบการทำผลงานและวางรูปแบบของผลงานไว้เป็นตัวอย่างให้เด็กได้ปฏิบัติตาม จึงทำให้ผลงานศิลปะของเด็กออกมามีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน สอดคล้องกับ Bright Horizons Education Team (n.d.) ที่กล่าวถึงกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการว่า มีลักษณะเฉพาะ คือเป็นลักษณะปลายเปิด เป็นประสบการณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง มีแรงจูงใจในตนเอง มีการสร้างสรรค์ผลงานที่ไม่เหมือนใคร เน้นไปที่กระบวนการหรือการทำมากกว่าผลลัพธ์ทางผลงานของเด็ก

2. ในการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการนั้น ควรกำหนดขั้นตอนในการจัดกิจกรรมให้ชัดเจน โดยออกแบบกิจกรรมให้มีความน่าสนใจ และเป็นการกระตุ้นให้เด็กเกิดทักษะการชั่งน้ำหนักเอง โดยสามารถออกแบบขั้นตอนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการตามแนวคิดของ Katie (2019) ทั้ง 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 ขั้นแนะนำ ในขั้นนี้เป็นขั้นที่ครูแนะนำวัสดุอุปกรณ์และอธิบายเกี่ยวกับคุณสมบัติหรือวิธีการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการทำงานศิลปะ ซึ่งจากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ค้นพบว่า ในการดำเนินงานของขั้นนี้ ครูมีบทบาทสำคัญในการทำกิจกรรม ครูควรแนะนำชื่อและวิธีการใช้วัสดุอุปกรณ์ให้เด็กรู้จักและเข้าใจ เนื่องจากเด็กปฐมวัยอยู่ในช่วงระยะเวลาสำคัญที่สุดสำหรับการเรียนรู้ ดังนั้น ครูจึงควรเสริมด้านคำศัพท์ต่าง ๆ เพื่อให้เด็กสามารถจดจำและเรียกชื่อของวัสดุอุปกรณ์นั้น ๆ ได้ถูกต้อง รวมถึงการแนะนำกิจกรรมในการทำงานศิลปะให้เด็กเข้าใจ เป็นการส่งเสริมให้เด็กเข้าใจและสามารถลงมือการทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองได้

ขั้นที่ 2 ขั้นสำรวจ ในขั้นนี้เป็นขั้นที่ให้เด็กได้สำรวจวัสดุอุปกรณ์และวิธีการต่าง ๆ อย่างอิสระ โดยมีครูเป็นผู้ดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อให้เด็กเกิดแรงบันดาลใจหรือจินตนาการในการสร้างสรรค์ผลงาน ในการส่งเสริมการดำเนินงานของขั้นนี้ ครูควรเป็นผู้ดูแลและคอยให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด เด็กจะเป็นผู้สำรวจและเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ตามความสนใจของตนเอง ดังนั้น เด็กจึงต้องสามารถกำหนดเป้าหมายของตนเองในการทำกิจกรรมได้ เด็กต้องรู้ว่าตนเองมีการวางแผนและมีขั้นตอนในการปฏิบัติตามเป้าหมายในการทำงานได้อย่างไร ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นที่สำคัญมากในการส่งเสริมให้เด็กรู้จักและสามารถกำหนดเป้าหมายในการทำงานด้วยตนเอง

ขั้นที่ 3 ขั้นดำเนินการ เป็นขั้นที่เด็กต้องปฏิบัติงานตามเป้าหมายที่ตนเองวางไว้ เป็นการลงมือสร้างสรรค์ผลงานตามความคิดและจินตนาการของตนเองให้เสร็จภายในเวลาที่กำหนด รวมถึงความตั้งใจและความพยายามในการปฏิบัติงานให้แล้วเสร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้โดยไม่ละทิ้งกลางคัน ซึ่งจากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ค้นพบว่า ในการดำเนินงานของขั้นนี้เด็กที่สามารถกำหนดเป้าหมายได้ด้วยตนเองจะสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างรวดเร็ว มีความมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ตนเองวางไว้ ครูจึงควรสังเกตพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกอย่างละเอียด และส่งเสริมให้คำแนะนำแก่เด็กที่ไม่กล้าแสดงออกและไม่มีความมั่นใจในตนเอง เพื่อเป็นการพัฒนาให้เด็กเกิดทักษะการชั่งน้ำหนักเองอย่างเหมาะสมตามวัยและตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนคิด เป็นขั้นตอนที่ให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานของเด็กในขั้นตอนหรือวิธีการสร้างผลงานศิลปะ ความเป็นมาของชิ้นงาน รวมถึงแรงบันดาลใจในการสร้างชิ้นงาน ผลงาน จากการศึกษาค้นพบว่า ในการส่งเสริมการดำเนินงานของขั้นนี้ ครูจะเป็นผู้กระตุ้นให้เด็กเกิดความกล้าแสดงออก และส่งเสริมความมั่นใจในการที่จะสื่อสารแสดงความคิดเห็นถึงผลงานของตนเองว่ามีความเป็นมาอย่างไร และมีแรงบันดาลใจอะไรในการทำผลงานชิ้นนี้ รวมถึงเป็นการทบทวนตนเองว่า การปฏิบัติงานในครั้งนี้เป็นไปตามที่ตนเองได้ตั้งเป้าหมายไว้หรือไม่ อย่างไร และเมื่อเด็กได้รับการส่งเสริมที่เหมาะสมนั้น เด็กสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้เด็กมีทักษะการชั่งน้ำหนักเองได้เหมาะสม

3. ในการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการเพื่อพัฒนาทักษะการชื่นชมตนเองของเด็กปฐมวัยนั้น ครูมีบทบาทสำคัญในการช่วยส่งเสริมและกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นผู้วางแผนในการออกแบบกิจกรรมและจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างหลากหลายและมีความน่าสนใจเพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานตามความคิดและจินตนาการของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ Rachelle (2019) กล่าวถึงบทบาทครูในการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการที่ครูควรจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้ในการทำกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อให้เด็กสามารถเลือกใช้ได้อย่างอิสระ ส่งเสริมให้เด็กสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ตามที่ตนเองต้องการ ครูควรจัดหาสื่อศิลปะที่น่าสนใจเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เด็กเกิดแรงบันดาลใจ เกิดจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ปลอ่ยให้เด็กทำงานศิลปะตามความสนใจของตนเองอย่างอิสระ โดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกอย่างใกล้ชิด และครูควรถามคำถามปลายเปิดและให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานศิลปะของตนเอง เพื่อเป็นการส่งเสริมทักษะการชื่นชมตนเองของเด็กปฐมวัย

4. กระบวนการดำเนินงานของกิจกรรมควรคำนึงถึงเด็กเป็นสำคัญ เนื่องจากเด็กเป็นผู้กำหนดเป้าหมายและลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามความคิดและจินตนาการของตนเองอย่างอิสระ ดังนั้น ในส่วนของการกำหนดกิจกรรมควรพิจารณาจากหน่วยการเรียนรู้ที่เด็กสนใจ ต้องคำนึงถึงเด็กเป็นหลัก เพื่อตอบสนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่ ควรกำหนดกิจกรรมให้เด็กได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างเต็มที่ตามศักยภาพของเด็กแต่ละคน โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็ก ซึ่งการกำหนดกิจกรรมศิลปะนั้นมีส่วนสำคัญมากในการกระตุ้นและดึงดูดความสนใจของเด็กในการแสดงความคิดตามจินตนาการและการทำกิจกรรมได้อย่างอิสระ จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาสังเกตเด็กในขณะที่ทำกิจกรรม พบว่า เด็กส่วนใหญ่ให้ความสนใจกับกิจกรรมการประดิษฐ์ เพราะเด็กได้เป็นผู้วางแผน ออกแบบ และลงมือทำตามความคิดและจินตนาการด้วยตนเอง เด็กได้ปฏิบัติตามเป้าหมายของตนเองอย่างอิสระ ซึ่งส่งผลให้เด็กสนุกสนานในการทำกิจกรรม และได้ผลงานที่แปลกใหม่ ไม่เหมือนใคร สอดคล้องกับ Bongiomo (2014) ที่กล่าวถึงศิลปะมีเอกลักษณ์และเป็นต้นฉบับ ผลงานศิลปะแบบเน้นกระบวนการที่เด็กได้สร้างขึ้นจะมีความเป็นเอกลักษณ์ เนื่องจากเป็นผลงานที่สร้างขึ้นผ่านความคิดของตนเองโดยตรง เป็นความแปลกใหม่ที่ไม่มีใคร ซึ่งประสบการณ์ศิลปะเป็นทางเลือกหนึ่งในการที่เด็กจะออกแบบ และแสดงผลงานผ่านความคิดจินตนาการของตนเอง ซึ่งเด็กจะต้องเป็นผู้เลือกด้วยตนเอง โดยไม่มีผู้อื่นชี้แนะ

5. จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาทำการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการที่ส่งเสริมและพัฒนาให้เด็กเกิดทักษะการชื่นชมตนเอง ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ก่อนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการชื่นชมตนเองแตกต่างกัน โดยเด็กปฐมวัยมีทักษะการชื่นชมตนเองหลังการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ และเมื่อพิจารณาผลต่างของคะแนนพบว่า ด้านที่มีความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมากที่สุด คือ ด้านการปฏิบัติตามเป้าหมาย ด้านการกำหนดเป้าหมาย ด้านการสะท้อนคิด ด้านการจัดการเวลา ตามลำดับ และด้านความมุ่งมั่นในการทำงาน เป็นด้านที่มีความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมน้อยที่สุด แต่พฤติกรรมมีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่า กิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือทำอย่างอิสระ ตามเป้าหมายที่ตนเองวางไว้ โดยครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก และไม่ควรเสนอแนะให้เด็กทำตามความคิดของครู ควรปล่อยให้เด็กได้ออกแบบผลงานตามความคิดและจินตนาการของตนเองได้อย่างเต็มที่ สิ่งที่เด็กขาดในช่วงก่อนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ คือ ความมั่นใจในตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง และความกล้าแสดงออกทางความคิดและจินตนาการของตนเอง และเมื่อเด็กได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการแล้วก็จะ ส่งผลให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง และกล้าตัดสินใจลงมือสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างอิสระ ดังนั้น ผู้ศึกษามีความเห็นว่ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คะแนนการสังเกต

พฤติกรรมทักษะการใช้น้ำตนเองด้านการปฏิบัติตามเป้าหมายมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด สอดคล้องกับการปรับตัว (Adaptation) ในทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Piaget (กันตวีร์ ต้นติมาลา, 2560) ที่อธิบายว่า มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม (Adaptation) ซึ่งอาศัยกระบวนการ 2 ชนิด คือ การซึมซับประสบการณ์ (Assimilation) เกิดขึ้นเมื่อได้พบประสบการณ์ใหม่และให้ประสบการณ์เก่าที่มีอยู่รับประสบการณ์ใหม่หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นกระบวนการที่มนุษย์ซึมซับสิ่งแวดล้อมตามความสามารถในการรับรู้ของเขา และการปรับโครงสร้างทางสติปัญญา (Accommodation) กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวของผู้ที่มีชีวิต เพื่อให้สามารถอยู่ในสภาพนั้นได้ โดยจะเป็นการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็กด้วย แต่ในทางตรงกันข้าม หากเด็กถูกกำหนดเงื่อนไขในการทำงานหรือการทำกิจกรรมไม่สำเร็จ ก็เกิดความรู้สึกล้มเหลวและไม่กล้าที่จะคิด ไม่กล้าตัดสินใจ

ดังนั้น การจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการเป็น การจัดกิจกรรมที่เน้นให้เด็กลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เป็นการจัดกิจกรรมที่พัฒนาเด็กในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ - จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ส่งผลให้เด็กมีโอกาสนำไปใช้ในการสำรวจ การวางแผน การออกแบบ การทดลองทำ การค้นพบ และการแก้ปัญหา และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การให้อิสระเด็กในการเลือกใช้วัสดุ และการสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อส่งเสริมความกล้าแสดงออกทางความคิดและจินตนาการ และพัฒนาให้เด็กเกิดทักษะการใช้น้ำตนเองได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมให้เด็กมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกของศตวรรษที่ 21 ได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการศึกษาพบว่า คณะแผนกศิลปะของทักษะการใช้น้ำตนเองหลังได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการสูงขึ้นกว่าก่อนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการทั้งโดยรวมและรายด้าน ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา ดังนี้

1. ในการกำหนดเป้าหมาย เด็กปฐมวัยอาจจะยังไม่สามารถเขียนบรรยายตามความคิดของตนเองได้ ดังนั้น ในการกำหนดเป้าหมายจึงจำเป็นต้องถ่ายทอดโดยใช้ภาษาพูด ครูจึงควรตั้งใจฟังในสิ่งที่เด็กต้องการจะสื่อสารออกมา เพื่อให้เด็กมีความมั่นใจในตนเอง และครูจะสามารถรับแนวคิดและทัศนคติของเด็กได้อย่างครบถ้วน ครูจึงควรบันทึกคำพูดของเด็กอย่างละเอียด เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับจุดมุ่งหมายหรือผลงานที่มาจากกาหนดเป้าหมายของเด็ก จะส่งผลให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างของการกำหนดเป้าหมาย ได้รับรู้ถึงปัญหาและวิธีการคิดแก้ปัญหาของเด็กด้วยตนเองเมื่อการปฏิบัติกิจกรรมไม่เป็นไปตามผลที่กำหนดไว้

2. จากการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการเพื่อพัฒนาทักษะการใช้น้ำตนเองของเด็กปฐมวัย นั้นเป็นกิจกรรมที่มีการใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่หลากหลาย ครูจึงต้องเตรียมให้เพียงพอต่อความต้องการของเด็กทุกคน และควรมีการสร้างข้อตกลงในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง ผู้ศึกษาและเด็กควรร่วมกันสร้างข้อตกลงในการทำกิจกรรม หรือหน้าที่หลังการทำกิจกรรมเสร็จเรียบร้อยเพื่อให้เด็กยอมรับและเข้าใจในหน้าที่ของตนเองได้ดีขึ้น

3. ในการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ จะสามารถแสดงให้เห็นถึงความสามารถของเด็กในการสร้างสรรค์ผลงานตามจินตนาการของตนเองได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเด็กแต่ละคนมีความสามารถที่ต่างกัน กิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการนี้จะแสดงให้เห็นถึงความสามารถ ความสนใจ และความถนัดของเด็กแต่ละคนได้อย่างชัดเจน ส่งผลให้ครูสามารถส่งเสริมและพัฒนาด้านศิลปะตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของเด็กให้เหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละบุคคลและเหมาะสมตามวัยต่อไป

4. ในการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ ครูสามารถเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมนอกห้องเรียนเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เด็กเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้สิ่งรอบข้าง ดังนั้น จึงควรสำรวจสภาพแวดล้อมให้

พร้อมและเหมาะสมในการทำกิจกรรม

5. การตัดสินใจลงมือปฏิบัติงานจะมีประสิทธิภาพขึ้นตามวัยและวุฒิภาวะของเด็ก ดังนั้น ในเด็กเล็กครูอาจจะต้องเป็นส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้เด็กตัดสินใจลงมือทำ และเปิดโอกาสให้เด็กได้ลองผิดลองถูกเพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงและสามารถนำข้อผิดพลาดที่เคยพบมาปรับใช้ได้ในอนาคตต่อไป ดังนั้น ครูจึงควรให้กำลังใจเด็กที่ไม่ประสบความสำเร็จ เพื่อให้เด็กมีกำลังใจและไม่ท้อถอยเมื่อเจอปัญหาหรืออุปสรรค

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำวิธีการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการไปส่งเสริมหรือพัฒนาทักษะความสามารถด้านอื่น ๆ สำหรับเด็กปฐมวัย เช่น พัฒนาทักษะการสื่อสาร พัฒนาการคิดวิเคราะห์ พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21
2. ควรมีการศึกษาผลของการจัดกิจกรรมรูปแบบอื่นเพื่อพัฒนาทักษะการขึ้นนำตนเองของเด็กปฐมวัย เช่น การจัดประสบการณ์แบบโครงการ การจัดกิจกรรมผ่านการเล่น เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาในครั้งนี้ สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความช่วยเหลือจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิยะนันท์ หิรัญย์ชโลทร อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.อรพรรณ บุตรกตัญญู ประธานการสอบ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณัฐชนน จารุชัยนิวัฒน์ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ที่ได้กรุณาให้ความรู้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทาง ตลอดจนตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อย่างละเอียด เพื่อให้การศึกษาค้นคว้าอิสระมีความถูกต้อง และมีคุณค่าทางวิชาการ และผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชลธิป สมานิติโต ดร.อุษณีย์ ลลิตพสน และ ครูอัมพวัน ศรีหรั่งโพธิ์จัน ที่ได้ให้ความกรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขและให้คำแนะนำเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโพสพผลเจริญที่ได้ให้ความอนุเคราะห์สถานที่ในการศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

บรรณานุกรม

- กันตวีร์ ตันติมาลา. (2560). *ผลของการจัดกิจกรรมตามกระบวนการวางแผน ปฏิบัติ ทบทวน ที่มีต่อทักษะการขึ้นน้ำหนักของเด็กปฐมวัย* (การศึกษาค้นคว้าอิสระ). กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Battelle for Kids. (2019). *Framework for 21st Century Learning Definitions*. Retrieved from <https://www.battelleforkids.org/learning-hub/learning-hub-item/framework-for-21st-century-learning-definitions>.
- . (2019). *21st Century Learning for Early Childhood Framework*. Retrieved from <https://www.battelleforkids.org/learning-hub/learning-hub-item/21st-century-learning-for-early-childhood-framework> .
- Bongiorno, L. (2014). How process art experience support Preschoolers. *Teaching Young Children*, 7(3), 18-19.
- Bright Horizons Education Team. (n.d.). *Process art for Children*. Retrieved from <https://www.brighthorizons.com/family-resources/art-projects-for-kids-process-oriented-art>.
- Curriculum kids. (2016). *Art experience: Process art VS Product art*. Retrieved from <https://curriculumkids.com.au/wp-content/uploads/2016/11/Art-Experiences-Blurb.pdf>.
- Educational Playcare. (2018). *Product Art vs. Process Art*. Retrieved from <https://www.educationalplaycare.com/blog/product-art-vs-process-art>.
- Fortman, B. (2016). *What is Process Art and Why is it Important?*. Retrieved from <https://dayearlylearning.org/blog/why-your-childs-artwork-doesnt-look-like-it-should>.
- Galinsky, E. (2010). *Mind in the making the seven essential life skills every child needs*. New York: HarperStudio.
- Katie. (2019). *Process art vs. product art: What is the difference?*. Retrieved from <https://www.giftofcuriosity.com/process-art-vs-product-art-what-is-the-difference/>.
- Rachelle. (2019). *What is Process Art for Kids*. Retrieved from <https://tinkerlab.com/what-is-process-art-for-kids>.
- Rymanowicz, K. (2016). *The importance of self-directed, engaged learning for young children*. Retrieved from https://www.canr.msu.edu/news/the_importance_of_self_directed_engaged_learning_for_young_children.

Translated Thai References

- Tantimala, K. (2017). *The Effects of Plan-Do-Review Activity Provision on Self-Directed Skills of Young Children (Independent Study)*. Bangkok: Faculty of Education, Kasetsart University. [in Thai]